

Makale Bilgisi

Makale Türü

Kitap Analizi

Geliş Tarihi

07.03.2024

Kabul Tarihi

03.12.2024

Anahtar Kelimeler

Okul Öncesi,

Kardeş Kıskançlığı,

Çocuk Kitapları

Erken Çocukluk Döneminde Kardeş Kıskançlığı Temalı Resimli Çocuk Kitaplarına Yönelik Bir Analiz

*Mücahit YUVACI, **Şehnaz CEYLAN

ÖZ

Okul öncesi dönem çocuk kitapları çocukların bilişsel ve dil becerilerine katkı sunmaktadır. Resimli olarak sunulan bu kitaplar çocukların hayal gücünü ve yaratıcılıklarını artırmakta, kelime dağarcığını zenginleştirmekte ve ifade becerilerini geliştirmektedir. İfade becerilerinin artması ise çocuklarda görülen davranış problemlerinin azalmasına yardımcı olacak gelişimsel becerilerden birisidir. Çocuk kitapları kavramsal ve akademik becerileri desteklemek için yazılabileceği gibi ani yaşam olaylarında da örneğin; yeni bir kardeşin dünyaya gelmesi, boşanma, ölüm veya taşınma durumları için de yazılabilir. Bu amaçlarla yazılmış olan çocuk kitapları özel kitaplar olup, ani yaşam olaylarından etkilenen çocukların ruhsal dengelerine yeniden kavuşmalarında bu kitapları kullanmak ise 'bibliyoterapi' olarak adlandırılmaktadır. Bu tür kitaplar çocukların sosyal-duygusal gelişimlerine katkıda bulunmakta ve çocukların yaşadıkları sorunların üstesinden gelmelerine destek sunmaktadır. Alan yazında ani yaşam olayları ile ilgili birçok konuda yazılmış kitap bulunmakta olup bu çalışmada 'kardeş kıskançlığı' temasını ele alan kitaplar incelemeye dahil edilmiştir. Resimli çocuk kitapları seçilirken biçimsel olarak erken çocukluk dönemi özelliği taşıyan resimli çocuk kitapları tercih edilmiştir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden betimsel yöntem kullanılmıştır. Çalışma sonucunda incelenen kitapların büyük çoğunluğunun uzman tavsiyesi taşımadığı tespit edilmiştir. Ayrıca kardeş kıskançlığı ile çocuklarda ortaya çıkan öfke ve kızgınlık, hayal kırıklığı, dikkat çekme çabası gibi olumsuz duyguların incelenen kitapların içerisinde çok yer almadığı belirlenmiştir. İncelenen kitapların büyük çoğunluğunda ise kardeş sevgisine vurgu yapıldığı saptanmıştır.

Atıf: Yuvacı, M. ve Ceylan, Ş. (2024). Erken çocukluk döneminde kardeş kıskançlığı temalı resimli çocuk kitaplarına yönelik bir analiz. *Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi*, 7(2), 222-239. DOI: 10.55150/apjec.1448607

Article Information

Article Type

Book Review

Received

30.03.2023

Accepted

23.01.2024

Key Words

Pre-school,

Teacher,

Game,

Self-Efficacy

An Analysis of Children's Picture Books Themed Sibling Jealousy in Early Childhood

*Mücahit YUVACI, **Şehnaz CEYLAN

ABSTRACT

Preschool children's books contribute significantly to children's cognitive and language skills. These illustrated books enhance children's imagination and creativity, enrich their vocabulary, and develop their expressive abilities. Improved expressive skills are among the developmental abilities that help reduce behavioral problems seen in children. Children's books can be written to support conceptual and academic skills, as well as to help children cope with sudden life events, such as the arrival of a new sibling, divorce, death, or relocation. Books written for these purposes are special and using them to help children affected by sudden life events regain their emotional balance is known as 'bibliotherapy.' Such books contribute to children's social-emotional development and support them in overcoming the challenges they face. In the literature, there are many books written on various topics related to sudden life events, and this study includes books that address the theme of 'sibling rivalry.' While selecting illustrated children's books, those that align formally with early childhood characteristics were preferred. In this study, the descriptive method, one of the qualitative research methods, was used. The study found that the majority of the books examined did not bear expert recommendations. Furthermore, it was observed that negative emotions arising from sibling rivalry, such as anger, frustration, and the desire for attention, were not frequently included in the examined books. Instead, most of the books emphasized sibling love.

1. GİRİŞ

1.1. Kardeşlik ve Kardeş Kiskançlığı

Bir kardeşe sahip olmak çocuklardaki gelişimi birçok açıdan etkileyen bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Kardeşler arası çatışma ve kavgalar olmasına rağmen bir kardeşe sahip olmak sevgi dolu ve sıcak bir bağ olarak tanımlanmaktadır (Black vd., 2021; Buist vd., 2013). Bu bağı bu kadar kuvvetli kılan sebeplere bakıldığında bunların; doğumdan yaşam sonuna kadar devam eden bir ilişki olması, zaman zaman ebeveynlerle geçirilen zamandan bile daha fazla zamanın kardeşe geçirilmesi ve başkalarıyla kurulacak ilişkilere zemin oluşturması sebepleri görülmektedir (Sanders, 2004; Noller, 2005). Kardeş ile olan paylaşım; bilişsel gelişimi, dil gelişimini, sosyal ve duygusal gelişimi etkilemektedir (Brody, 2004). Sosyal ve duygusal gelişim alanında kardeşlerin, birbirlerinin empati becerisine katkıda bulunduğu ve sosyal davranışların öğretiminde birbirleri arasında etkileşimde buldukları gözlenmektedir. Jambon vd. (2019) tarafından yapılan bir çalışmada kardeşlerin empati becerileri üzerine anlamlı bir etki ortaya koyduğu saptanmıştır.

Kardeş ile kurulan bağ uzun yıllar boyunca devam edecek olan en sağlam bağlardan birisidir. Bir kardeşe sahip olmak küçük çocuk üzerinde sosyal becerilerin artması, dil gelişiminin ilerlemesi, kültürel aktarımın sağlanması, sosyal model alma yolu ile oyun davranışlarının gelişmesi bakımından önemli katkılar sunmaktadır (Palacios vd., 2016). Bu olumlu gelişmelerin yanı sıra bir kardeşe sahip olmak olumsuz davranışların görülmesine de sebep olabilmektedir (Weiner vd., 2010). Yeni doğan kardeşi kiskanmak doğal bir duygudur (Yavuzer, 1998; Yörükoğlu, 2010). Çünkü özerklik kazanana kadar çocuklar özbakım, beslenme, eğitim ve tehlikelerden korunma gibi konularda büyük ölçüde ebeveynlerine bağlı olarak yetişir. Bu süre içerisinde yeni bir kardeşin dünyaya gelmesi bebeğin ihtiyaçlarının ihmal edilebilmesine sebebiyet vermektedir. Ancak biricik olma ve ebeveynlerin sevgisinin sadece kendisine ait olması isteği kiskançlık duygusunu yoğunlaştırabilir (Bakırcıoğlu, 2015; Yavuzer, 2009; Hilland Davis, 2000; Coles, 2015). Yoğunlaşan duygular, çocuklarda kardeş ya da ebeveynlere karşı öfke davranışlarının sergilenmesine (Bowlby, 1998), kardeşin eşyalarına zarar vermesine, mutsuzluk, isteksizlik gibi duygu durumlarının görülmesine ya da uyku problemleri gibi dışsallaştırılmış davranış problemlerinin oluşmasına neden olmaktadır. Ayrıca alt ıslatma, tırnak yeme bozukluğu gibi içselleştirilmiş davranış problemlerine ya da bebeksi davranışlarla tekrar biberon kullanmak istemesi gibi regresif davranışlar göstermesine de sebebiyet

verebilmektedir (Yavuzer, 2008). Çocuk bu davranışlarla, kardeşi olduktan sonra ebeveynlerinin bakım ve sevgi odağında tek olduğu zamanlara geri dönme arzusunu ortaya koymaktadır (Karp, 2006). Aynı zamanda yeni bir kardeşe sahip olan çocuk, yeni kardeşten dolayı ebeveynleri tarafından sunulan sevginin azalacağını düşünerek kardeşine karşı kıskançlığını çok yoğun bir şekilde yaşayabilmektedir (Samurçay, 1982, Şipal vd, 2012).

Ebeveyn tutumları da kardeş kıskançlığını etkilemektedir (Brody, 1998). Yeni bir kardeşin dünyaya geleceğini saklamak kıskançlığını artıran ebeveyn tutumlarından birisidir. Uzun süre bu konudan bahsedilmeyen ailelerde çocuk durumu fark edip ve yeni bir bebeğin geleceğini saklandığını hissederse ailesine karşı güvensizlik geliştirebilmektedir (Yürümez, 2018). Ayrıca aileler tarafından uygulanan kardeşin getirdiği hediyeye uygulaması da çocuklar için hediyein kardeş tarafından getirilmediği anlayışını doğurmakta ve bu da aileye karşı güvensizlik oluşmasına sebebiyet vermektedir (Akbaş ve Budak, 2011) Aileler yeni bir bebek sahibi olacaklarında bu durumu çocuklarından saklamamalıdır. Bir başka davranış ise bebek dünyaya geldikten sonra yeni doğan bebeği kardeşinin yanında sevmekten kaçınmaktır. Kardeşler arasında ilginin eşit olarak dağıtılması zamanla büyük çocuğun kardeşi kabul etmesini kolaylaştıracaktır (Hart ve Legerstee, 2010). Eğer ebeveynler büyük kardeşin yanında bebeği sevmekten kaçınırlarsa bu durum yeni doğan bebeğin kardeş tarafından kabul edilmesi sürecini bir kat daha uzatabilecektir (Yürümez, 2018).

Yaş farkı da kardeş kıskançlığı üzerinde önemli bir faktördür (Yörükoğlu, 2010). Ebeveynin bakımına daha fazla muhtaç olması, duygularını yönetebilme becerisinin daha zayıf olması dolayısıyla beş yaş ve altındaki çocukların kardeşlerini daha fazla kıskandıkları saptanmıştır (Yavuzer, 2009; Adler, 2012). Annenin doğum sonrasında annelik stresi yaşamaması, yeni doğan bebeğin anne bakımına daha fazla muhtaç olmasından dolayı annenin yeni doğan kardeşe daha fazla zaman geçirmesi, anneye bağımlılığı devam eden çocuklarda kardeş kıskançlığını artırabilmektedir (Field and Reite, 1984). Adler (1985), kardeşler arasındaki yaş farkının ideal aralığının 3 yaş olduğunu ifade etmekte ve bu yaştan önce çocuğa kardeş kavramını anlatmanın mümkün olmayacağını belirtmektedir.

1.2. Bibliyoterapi ve Kardeş Kıskançlığı

Kardeş kıskançlığını artıran bu faktörlerin yanı sıra azaltan birtakım faktörler de bulunmaktadır. Yeni bir kardeşin olması, boşanma, aile bireylerinden birisinin vefatı gibi ani yaşam olaylarını içeren özel amaçlarla yazılmış çocuk kitaplarının okunması

bu faktörlerden birisidir. Bireylerin yaşadıkları problemlerin üstesinden gelmelerine yardımcı olmak ve duygularını daha iyi tanımlarını sağlamak için özel olarak yazılmış bu kitaplardan faydalanmak bibliyoterapi olarak adlandırılmaktadır (Ting-Yen Yu, vd., 2024; Sevinç, 2019; Öner, 2007). Bu yöntem ile çocukların, yaşadıkları problemler hakkında özgürce ifadelerde bulunarak duygusal boşalma sağlanmalarına yardımcı olunmakta ve yaşadıkları problemler sonucunda ortaya çıkan olumsuz duygularla baş etmeleri sağlanmaktadır (Pardeck, 2013).

Müdahale edilmeyen ve azaltılmayan kardeş kıskançlığı yerini öfkeye bırakabilir. Bu durum çocuğun kişiliğini etkileyerek onun yetişkinlik döneminde kuracağı sosyal ilişkileri ve duygusal dengesini olumsuz etkileyebilir (Hamwey ve Whiteman; 2021; Sharpsteen ve Kirkpatrick, 1997). Kitaplar aynı zamanda kişilik oluşumunda da önemli bir araçtır. Aynı zamanda çocukların duygusal ihtiyaçlarını karşılayarak kişilik gelişimlerine de etki etmektedir (Kakırman Yıldız, 2017). Kitapların; ani yaşam olayları, sanat, sosyallik gibi temalar içermeleri, çocukların duygularını keşfetmelerine ve onlarla yüzleşmelerine imkân sunmakta, sosyal ve duygusal becerilerini geliştirerek ani yaşam olayları karşısında daha olumlu bir kişilik özelliği sergilemelerine yardımcı olmaktadır (Galda ve Cullinan, 2016). Kitaplardaki kahramanların başından geçen olaylar çocukların olayları daha rahat anlamalarına yardımcı olmaktadır. Okul öncesi dönem çocuklarının baş etmekte zorlandıkları kardeş kıskançlığı, ölüm, taşınma gibi ani yaşam olaylarında bu amaçlarla yazılmış kitaplar bir destek aracı olarak kullanılmakta ve çocuğa duygusal destek sağlamaktadır (Işıtan, 2016). Ancak resimli çocuk kitapları seçilirken dikkat edilmesi gereken bazı özellikler bulunmaktadır. Bunlar iç ve dış özellikler şeklinde değerlendirilmektedir (Aksoy, 2020). İç yapı özelliklerinde erken çocukluk dönemi için yazılmış olan resimli çocuk kitaplarında kullanılan dilin çocukların anlayabileceği düzeyde olmasına, resimlemenin çok karışık olmamasına, çocukların günlük yaşamda karşılaştıkları sorunlara çözüm bulabilmesine destek olacak içeriklerde olmasına dikkat etmek gerekir (Erol vd., 2021). Hikâyede kullanılan karakterle çocuğun bağ kurabilmesi için kahramanın özdeşim kurulabilecek sevimli bir karakterde olmasına (Ural, 2019), kullanılan dilin sade ve anlaşılır olmasına dikkat etmek gerekir (Karayel ve Samur, 2019). Dış yapı özelliklerinde ise kapak resminin ilgi çekici olması, boyutlarının kolay tutulmaya elverişli olması, cildinin ve kâğıt kalitesinin dayanıklı olması, yazı boyutunun ise çocuğun gözünü yormayacak puntoda olmasına dikkat edilmelidir (Taşçı, 2019; Yılmaz, 2016).

Bu bilgiler ışığında çalışmanın amacı, okul öncesi dönem çocuklarının kardeş kıskançlığına yönelik olarak yayınlanmış resimli çocuk kitaplarının betimsel yöntem analizi yöntemi ile incelenmesi olarak belirlenmiştir. Bu çalışma okul öncesi dönemde

kardeş kıskançlığı kavramına ışık tutan resimli çocuk kitaplarına dikkati çekerek ailelere alternatif bir çözüm sunabilecek olması dolayısıyla önemli görülmektedir. Literatür taraması yapıldığında Türkiye’de okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarında kardeş kıskançlığı kavramını inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışmanın bu yönüyle alan yazına yenilik katacağı, ailelere ve eğitimcilere bir rehber olacağı düşünülmektedir. Çalışmada aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır:

- 1.Okul öncesi dönem için yayımlanmış yeni bir kardeşe sahip olma konusunu ele alan resimli çocuk kitaplarında öfke ve kızgınlık, paylaşmama, empati, kardeş sevgisi, hayal kırıklığı, dikkat çekme çabası, kardeşin bakımında sorumluluk alma, yeni bir kardeş olacağı bilgisi konularını içermekte midir?
2. Ülkemizde son dönemlerde erken çocukluk dönemi için yayınlanmış yeni bir kardeşe sahip olma konusunu ele alan resimli çocuk kitapları alan uzmanlarının onay ve görüşleri alınarak yayınlanmış mıdır?

2. YÖNTEM

Bu kısımda araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama ve analiz süreçlerinden bahsedilmektedir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma nitel bir araştırmadır. Nitel araştırmalar; büyük örneklem grupları yerine daha küçük gruplarla çalışarak, daha derin ve daha özellikli verilerin toplanmasının hedeflendiği çalışmalardır (Morgan, 1996). Bu çalışmada okul öncesi dönem için yazılmış, yeni bir kardeşe sahip olma konusunu ele alan resimli çocuk kitaplarının incelenmesi amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi yöntemi istenilen bir tema için seçilen dokümanların analiz edilmesini ifade eder (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu araştırmada doküman analizi süreci için Kırıl (2020) tarafından belirlenen adımlar uygulanmıştır. Analiz süreci için dokümanların elde edilmesi, elde edilen dokümanların incelenmesi ve sınırlandırılması, dokümanın içeriğinin anlaşılmasına çalışılması daha sonra araştırmacılar tarafından ayrıntılı ve derinlemesine okuma gerçekleştirilmiştir. Ardından incelenen içerikler araştırmacılar tarafından analizi yapılarak ilgili temalara göre bulguları raporlanmıştır.

2.2. Araştırmanın Örneklem Grubu

Araştırmanın örneklem grubu, 2012-2023 yılları arasında Türkçe dilinde yayınlanmış yeni bir kardeşe sahip olma konusunu ele alan 16 adet okul öncesi dönem resimli çocuk kitabından oluşmaktadır. Yayınlar seçilirken 3-6 yaş arasındaki çocuklar için

yazılmış olmasına, biçimsel özelliklerinin erken çocukluk dönemine uygun olmasına ve Türkçe dilinde yayınlanmış olması kriterlerine dikkat edilmiştir. Kitaplara ulaşmada Karabük İl Halk Kütüphanesi okul öncesi bölümünde yer alan çocuk kitapları kullanılmıştır. Ayrıca internet üzerinden araştırma yapılarak Türkçe dilinde yayınlanmış veya Türkçe'ye çevirisi yapılmış olan kitaplar tespit edilmiş ve satın alınarak araştırmaya dahil edilmiştir. Ulaşılan çocuk kitaplarına dair künye bilgileri tablollaştırılmıştır. Kitaplara fiziki olarak ulaşılmaya çalışılmış olup, bu yıllar öncesinde yayınlanan kitaplara fiziki olarak ulaşamadığı için araştırmaya dahil edilememiştir. Yayın yıllarının belirlenmesinde kitaplara fiziki olarak ulaşma şartı aranmıştır.

2.3. Araştırmanın Verilerinin Toplanması ve Analizi

Araştırma kapsamında toplanan veriler analiz edilirken, analiz yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi yönteminde araştırmaya konu edilen verilerin toplanarak taranması ve sorgulanması daha sonra da analiz edilmesi beklenmektedir. Bu yöntemle; analiz edilen verilerin geçerlik ve güvenilirliğinin sağlanması adına sadece yüzeysel bir incelemeye tabi tutulmayıp, birden fazla kaynak kullanılır (Sak vd., 2021).

İçerikler analiz edilirken kardeş kıskançlığı ana temasında ele alınan kitaplar için yedi alt tema belirlenmiştir. Alt temaların belirlenmesi için literatür taraması yapılarak yeni bir kardeş dünyaya geldiğinde çocukların sergiledikleri davranışlar ele alınmıştır (Qian vd., 2024; Ranran vd., 2023; Dağcıoğlu, 2018; Şipal vd., 2012). Kitaplar alt temalara atanırken araştırmacılar tarafından Cohen'in Kappa testi uygulanarak tutarlık hesaplaması yapılmıştır (Kılıç, 2015). Buna göre araştırmacılar arasındaki uyum 0.89 olarak tespit edilmiştir. McHugh'a (2012) göre bu düzey güçlü düzeyde uyum olarak ifade edilmektedir. Çocukların yeni bir kardeşe sahip olduklarında gösterdikleri davranışlar temalar halinde sıralanmıştır. Kitaplar bu alt temaları içerip içermediği konusunda incelenmiştir. Alt temalar:

1. **Öfke ve kırgınlık:** Kardeşin dünyaya gelişi ile birlikte anne ve babasının sevgisini paylaşmak zorunda kalan çocuğun kardeşine karşı hissettiği kırgınlık duyguların geçtiği cümleleri tanımlamaktadır.
2. **Paylaşmama:** Gün içerisinde oyuncak ya da kitap gibi eşyaların veya ebeveyn ilgisinin kardeşler arasında paylaşılıp paylaşılamadığını ifade eden cümleleri tanımlamaktadır.
3. **Empati:** Kardeşi olan başka kişileri görerek ya da hayvanları izleyerek kardeş sahibi olmakla alakalı başkalarının gözünden bakabilmeyi ifade eden cümleleri tanımlamaktadır.
4. **Kardeş sevgisi:** Yeni doğan kardeşe karşı gösterilen sevgi dolu yaklaşımları

içeren cümleleri tanımlamaktadır.

5. **Hayal kırıklığı:** Yeni doğan kardeş ile birlikte çevresindeki kişilerin ilgisinin kendi üzerinden kardeşi üzerine kaydığını gören çocuğun duygularını ifade ettiği cümleleri tanımlamaktadır.
6. **Dikkat çekme çabası:** Çocuğun, kardeşinin doğumu ile kaybettiğini düşündüğü ilgiyi yeniden kazanmak adına gerçekleştirdiği eylemleri ifade eden cümleleri tanımlamaktadır.
7. **Kardeşin bakımında sorumluluk alma:** Yeni doğan çocuğun bakımında görev alarak ebeveynlere yardım etme davranışlarının geçtiği cümleleri ifade etmektedir.
8. **Yeni bir kardeş olacağı bilgisi:** Yeni bir kardeşin geleceği bilgisini kitapta kim aktarıyor?

Tablo1. İncelenen Resimli Çocuk Kitaplarının Künyeleri

Kitap Künyesi	Kitap Adı	Baskı yılı	Türkçe Yayınevi	Yazar	Etkinlik örneği ya da Uzman tavsiyesi içerip içermediği
Kk-1	Bebek aşağı bebek yukarı	2011	Kelime Yayınları	Jonathan Shipton	İçeriyor
Kk-2	Jülyet'e kardeş geliyor	2018	YKY	Slyve Louis	İçeriyor
Kk-3	Kardeşim geliyor	2018	Epsilon	İrem Polat	İçeriyor
Kk-4	İyi ki kardeşim var!	2020	Gergedan	Dagmar Geisler	İçermiyor
Kk-5	Sen ve ben	2019	Tekir	Elisandra Roca	İçermiyor
Kk-6	Sana kardeş geliyor küçük serçe	2023	Türkiye İş Bankası	Katia Reider	İçermiyor
Kk-7	Aliş'e kardeş geliyor	2016	Doğan Egmont	Canan Tan	İçermiyor
Kk-8	Kardeş istemeyen kirpi	2019	Sia	Elvin Öven	İçermiyor
Kk-9	Bu ne biçim kardeş?	2017	Doğan Egmont	Aytül Akal & Mavisel Yener	İçermiyor
Kk-10	Demek abi oluyorsun	2012	Çiçek Kitaplar	Marianne Richmond	İçermiyor

Kk-11	Demek abla oluyor oluyorsun	2012	Çiçek Kitaplar	Marianne Richmond	İçermiyor
Kk-12	Eve kardeş geliyor	2017	Net	Adrienne Heymans	İçermiyor
Kk-13	Kardeşim	2014	Can Sanat	Can Göknil	İçermiyor
Kk-14	Peki ya ben	2016	Net Yayıncılık	Emily Johnson & Spike Maguire	İçermiyor
Kk-15	Kanguru kardeşler	2015	Multibem	Nurefşan Çağlaroğlu	İçermiyor
Kk-16	Elif'e kardeş geliyor	2018	Türkiye İş Bankası	Liane Schneider	İçermiyor

3. BULGULAR

3.1. İncelenen Resimli Çocuk Kitaplarının İçerik Analizleri

Tablo 2. Kitapların İçerisinde Yer Alan Cümlelerin Alt Temaları İçerip İçermediklerine Bağlı Olarak İncelenmesi

Alt Temalar	Kitaplar	Alt Temaların Geçtiği Kitap sayısı
		n
Öfke ve kızgınlık	ktp1/ ktp2/ ktp4/ ktp8/ ktp10/ ktp11/ ktp13/ ktp14	8
Paylaşmama	ktp3/ ktp4/ ktp5/ ktp7/ ktp11/ ktp10/ ktp13/ ktp16	8
Empati	ktp4/ ktp7/ ktp8/ ktp9/ ktp15	5
Kardeş sevgisi	ktp1/ ktp2/ ktp3/ ktp4/ ktp5/ ktp6/ ktp7/ ktp8/ ktp9/ ktp10/ ktp11/ ktp12/ ktp13/ ktp14/ ktp16	15

Hayal kırıklığı	ktp2/ ktp4/ ktp5/ ktp7/ ktp8/ ktp13/ ktp14/ ktp15	8
Dikkat çekme çabası	Ktp2/ ktp8/ ktp14	3
Kardeşin bakımında sorumluluk alma	Ktp4/ ktp6/ ktp8/ ktp10/ ktp11/ ktp15/ ktp16	7
Yeni bir kardeş olacağı bilgisi	ktp1/ ktp2/ ktp3/ktp5/ ktp8/ ktp10/ ktp11/ ktp12/ ktp13/ ktp15/ /ktp16	11
Toplam		65

Tablo 2 incelendiğinde incelenen çocuk kitaplarının en fazla kardeş sevgisi alt temasını (n=15) içerdiği görülmektedir. Kardeş sevgisini ifade eden örneklere baktığımızda "...Sen şimdi karyolanda uyurken biz mutluluktan yerimizde duramıyoruz... (ktp5)", "Bir bebek iyidir çünkü... Çok ama çok miniktir. Kafası yumuşaktır ve güzel kokar (ktp1)". Dikkat çekme çabası alt teması ise (n=3) en düşük olarak saptanmıştır. Dikkat çekme çabasına ait ktp14'te şu sözler görülmektedir "Bahar şöyle Bahar böyle... Beni kimse fark etmiyordu bile. Sanki görünmez olmuştum. Koridorda takla atmama bile kimse bir şey demedi (ktp14)". (n=11) kitapta kardeş olacağı bilgisi verilerek öykünün başladığı görülmektedir. Örnek cümlelere baktığımız zaman "Emily'nin annesi ve babası, ona 'Emily, tahmin et ne oldu? Bizim bir bebeğimiz olacak!' dediler. (ktp1)", "Bana ne söyleyeceklerini asla tahmin edemezdim. Meğer beni dünyalar kadar kocaman sevdikleri için, bana dünyanın en güzel hediyesini vereceklermiş. Annem çok yakında bir bebeğimiz olacağını söyledi (ktp5)". Kardeşin bakımında sorumluluk alma alt temasına ise (n=7) kitapta rastlanmaktadır. Kardeş bakımına dair örnek cümle olarak ise "Serçecik'in annesi, 'Biz yiyecek bulmaya gideceğiz. Sen kardeşine bakar mısın? diye sordu'. Serçecik, 'Tabii ki bakırım kardeşime,' dedi. (ktp6)" cümlesi verilebilir. Öfke ve kızgınlık alt temasına (n=8) kitapta yer verildiği saptanmıştır. Örnek cümleye baktığımızda ktp2'de şu ifadeler yer almaktadır: "Jülyet zoraki gülümsedi. Artık kardeşi eskisi kadar sevimli görünmüyordu gözüne...(ktp2)". Çocukların kardeşleriyle yaşadıkları sorunlardan birisi ise paylaşmama durumudur. Genelde oyuncak

paylaşımında görülen bu davranış için (n=8) kitapta ifadeler yer almaktadır. Örnek ifadeye bakıldığı zaman; "Yasemin kalın kitapları tek başına okuyabiliyor. Ve okuduklarını Yusuf ile hiç paylaşmıyor... (ktp4)" ifadesi görülmektedir. Empati alt temasına baktığımızda (n=5), hayal kırıklığı alt temasına baktığımızda ise (n=8) kitapta ifadeler geçtiği saptanmıştır. Empati alt temasına ait ktp8'de şu ifade örnek olarak verilebilir "Ama gerçek şu ki, üç kardeşten kaçtın, şimdiyse birden sekiz kardeşin oluverdi ve hepsini çok seviyorsun. Belki yeni doğacak kardeşlerini de sevecektin, bunu hiç düşündün mü?". Hayal kırıklığı alt temasında ise ktp13'te yer alan "Annem kardeşimin peşinde koşup duruyor. Galiba onu daha çok seviyor, diye düşünmüş Fiti Fiti..." ifadesi bir örnek olarak verilebilir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

4.1. Tartışma

Kardeş kıskançlığını ele alan resimli çocuk kitaplarının incelendiği bu çalışmada, kitaplar verdikleri mesajlara ve içeriklerine göre incelenmiş ve kardeş kıskançlığı ile alakalı teorik bilgileri ne ölçüde aktarabildikleri saptanmaya çalışılmıştır.

Kardeş kıskançlığını azaltmada en önemli görevlerden birisi ebeveynlere düşmektedir. Ebeveynlerin kardeş kıskançlığı üzerindeki etkilerinin çok yüksek olduğu ifade edilmektedir (Tarhan, 2019; Volling vd., 2014; Feinberg, 2012; Brody, 1998). Kardeş kıskançlığını azaltacak faktörlerden birisi de ebeveynlerin çocuğu kardeşe hazırlayıcı konuşmalar yapmasıdır (Karaşahin, 2019). İncelenen resimli çocuk kitaplarının metinlerinde büyük çoğunluğunda (n=11) çocuğa kardeş olacağı bilgisinin verildiği görülmektedir. Diğer resimli çocuk kitaplarında ise (n=7) çocuğa yeni bir kardeşe sahip olacağı bilgisinin verilmediği saptanmıştır. Er ve Sarıçam tarafından (2016) yapılan çalışmada da ailelerin kardeş kıskançlığı ile yeteri kadar bilgi sahibi olmadıkları ve çocukların arasındaki problemleri geçiştirdikleri saptanmıştır. Kardeş kıskançlığı temasında hazırlanan resimli çocuk kitaplarında bu konunun daha fazla resmedilmesi ailelere yön göstermesi açısından önemli bir gereklilik olarak saptanmıştır.

Çocukların kardeş kıskançlığına dair ortaya koydukları önemli problem davranışlardan bazıları da dikkat çekme çabası, öfke ve kızgınlık davranışlarının artmasıdır (Volling, 2012; Recchia ve Howe, 2009; Perlman ve Ross, 2005; Masciuch ve Kienaplle, 1993). Dağcıoğlu (2018) tarafından 310 çocuk üzerinde yürütülen bir çalışmada, çocuklarda yeni bir kardeş sonrası ortaya çıkan davranışlar incelenmiştir. Buna göre doğumdan sonra çocukların kardeşlerine yönelik gösterdikleri şiddet

davranışının %41,42 oranında arttığı, ailelere yönelik ise %26,86 oranında arttığı saptanmıştır. Volling (2014) tarafından 224 aile ile yürütülen başka bir çalışmada da benzer şekilde çocuklarda yeni bir kardeşin dünyaya gelmesinden sonra saldırganlık davranışlarında ve dikkat problemlerinde artış olduğu saptanmıştır. Çalışmamızda incelenen resimli çocuk kitapları içerisinde dikkat çekme çabasının metinlerde (n=3), resimlerde ise (n=2) olduğu görülmektedir. Öfke ve kızgınlık davranışlarının ise hem metinlerde hem de resimlerde (n=8) olduğu görülmektedir. Öfke ve kızgınlık davranışlarının resimli çocuk kitaplarında yeterince ele alınmaması, çocukların bir kardeşe sahip olduktan sonra sergileyebilecekleri olumsuz davranışlarla ilgili yeterince veri ortaya koymadıklarını göstermektedir.

Araştırmada elde edilen önemli bir bulgu ise çocuklara empati yaptırılarak kardeş kıskançlığını azaltacak olmalarının üzerinde çok durulmamasıdır. Yapılan bir araştırmada aileler tarafından çocuklara okunan kitapların çocuklar üzerindeki önemli bir gelişimsel katkısı da problem çözme gibi bilişsel becerilere katkı sunmasıdır (Saracho, 2017). Bilişsel becerilerin yetersizliği durumunda ise empati becerisi azalarak duygusal ve sosyal problemler ortaya çıkmaktadır (Ay ve Kılıç, 2019). Çankaya ve Ergin (2014) tarafından yapılan çalışmada empati düzeyi yüksek olan çocukların saldırganlık düzeylerinin düşük olduğu saptanmıştır. Kardeş kıskançlığını konu alan resimli çocuk kitaplarında çocukların empati becerisini artıracak metinlerin ve resimlemelerin yoğunlukta olmasıyla, kardeşler arasındaki rekabetin ve saldırganlığın azaltılabileceği düşünülmektedir.

Çocuklar erken çocukluk dönemi içerisinde kitaplarla yazılar üzerinden değil görseller üzerinden iletişim kurarlar ve kitapları resimleri üzerinden okuyup anlarlar. Görseller ile anlatılan hikâyeyi bütünleştirirler. Bu yüzden okul öncesi dönemdeki resimli çocuk kitaplarının resim sayılarının ve içeriklerinin metinlerle uyumlu olması gerekmektedir (Körükçü, 2012; Fang, 1996). Araştırmada metinlerde geçen alt temaların genel olarak resimlemede aynı oranda olmadığı saptanmıştır. Bu durum çocukların zihinlerinde konunun tam anlaşılmasına sebebiyet verebilir. Bu tür özel konularda yazılan resimli çocuk kitaplarında resimler ile açıklayıcı yazıların aynı sayfada yer alması konunun çocuklar tarafından daha rahat anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

5. ÖNERİLER

Kardeş kıskançlığı temasında okul öncesi döneme yönelik hazırlanmış olan bu resimli çocuk kitaplarında sonuç olarak kitapların genel olarak kardeş sevgisi konusunu ele aldıkları görülmektedir. Çocukların yeni doğan bir kardeş sonrasında gösterecekleri davranış problemlerine yönelik olarak alt temaları ise daha az ele aldıkları saptanmıştır. Bu yönüyle incelenen kitapların çocuklara açık bir mesaj verme kaygısı taşıdıkları düşünülmektedir. Resimli çocuk kitaplarının önemli bir niteliğinin de mesajı dolaylı olarak aktarabilmesidir (Külük, 2013). İncelenen kitaplarda çocuklar tarafından sergilenmesi beklenen empati becerisi ve yeni bir kardeş dünyaya geldiğinde çocuk tarafından sergilenmesi muhtemel olan dikkat çekme çabalarına dair mesajları aktarabilme durumlarının zayıf oldukları görülmektedir. Ayrıca ebeveynlere yönelik, kardeş kıskançlığı ile alakalı bilgilendirici metinlerin yer aldığı kitap sayısının da az olduğu görülmektedir. Kardeşler arasında sıklıkla yaşanan kardeş kıskançlığı konusunda ebeveynlere yönelik bilgilendirici metinlerin daha fazla olması gerektiği düşünülmektedir. Bu sayede aileler çocukların davranışlarını anlamlandırma konusunda daha yetkin olabilirler.

Kardeş kıskançlığını ele alan kitapların saf mesaj verme kaygısı dışında, çocuklarda kardeş kıskançlığını azaltacak etkinliklerin olması gerektiği düşünülmektedir. Ebeveynlerin kardeş kıskançlığına dair bilgi sahibi olmasının yanında, bu durumun çocuklar arasında nasıl azalacağını bilmeleri de önemlidir. Bu alanda yazılmış spesifik kitapların, kardeş kıskançlığını azaltmaya yönelik etkinlik örneklerini de kitap sonuna eklemelerinin ebeveynler açısından bir rehberlik hizmeti görevi göreceği düşünülmektedir.

Yine bu çalışmada kardeş kıskançlığı bakımından kitapların verdiği mesajlar ve ebeveynlere sundukları yönünden incelenmiş olup biçim özelliklerine bakılmamıştır. Bu konuda çalışma yapacak araştırmacılar kitapları biçim özellikleri yönünden değerlendirerek uygunluklarını inceleyebilirler.

KAYNAKÇA

- Adler, A. (2012). *Yaşamın anlam ve amacı*. İstanbul: Say Yayıncılık.
- Akbaş, A., & Budak, E. (2011). *Okul öncesi çocuğunun gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: İdeal Kültür ve Yayıncılık.
- Aksoy, P. (2020). Üç-altı yaş çocuklarına yönelik öykülerin sosyal beceriler açısından incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 4(3), 505-553. <https://doi.org/10.24130/eccdjecs.1967202043180>
- Ay, M. G., & Kılıç, B. G. (2019). Nörogelişimsel bozukluklar ve empati. *Ortadoğu Tıp Dergisi*, 11(4), 585-595.
- Bakırcıoğlu, R. (2015). *Çocuk ve ergende ruh sağlığı*. İstanbul: Anı Yayıncılık.
- Black, S. E., Breining, S., Figlio, D. N., Guryan, J., Karbownik, K., Nielsen, H. S., ... & Simonsen, M. (2021). Sibling spillovers. *The Economic Journal*, 131(633), 101-103.
- Bowlby, J. (1998). *A secure base, parent-child attachment and healthy child development*. (S. Güneri, Çev.). İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü.
- Brody, G. H. (1998). Sibling relationship quality: Its causes and consequences. *Annual Review of Psychology*, 49(1), 1-24.
- Brody, G. H. (2004). Siblings direct and indirect contributions to child development. *Current Directions in Psychological Science*, 13(3), 124-126.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (25. basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Buist, K. L., Deković, M., & Prinzie, P. (2013). Sibling relationship quality and psychopathology of children and adolescents: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 33(1), 97-106.
- Coles, P. (2015). Sibling rivalry at work; from family to groups. *Psychodynamic Practice*, 21(3), 254-263.
- Çankaya, G. (2014). *Çocukların oynadıkları oyunlara göre empati ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Dağcıoğlu, B. F. (2018). The effects of the new baby on the older sibling. *Ankara Medical Journal*, 18(3), 286-298.
- Er, H., & Sarıçam, H. (2016). Ebeveynlerin kardeş kıskançlığıyla ilgili görüşlerinin incelenmesi ve çözüm önerileri. *V. Sakarya'da Eğitim Araştırmaları Kongresi*.
- Erol, F. Z., Elhakan, G. B., & Burulday, V. (2021). 3-6 yaş dönemindeki resimli çocuk kitaplarının iç ve dış yapı özelliklerinin incelenmesi. *115-120*.

- Fang, Z. (1996). Illustrations, text, and the child reader: What are pictures in children's storybooks for? *Reading Horizons: A Journal of Literacy and Language Arts*, 37(2).
- Feinberg, M. E., Solmeyer, A. R., & McHale, S. M. (2012). The third rail of family systems: Sibling relationships, mental and behavioral health, and preventive intervention in childhood and adolescence. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 15(1), 43-57.
- Field, T. M., & Reite, M. (1984). Children's responses to separation from mother during the birth of another child. *Child Development*, 55, 1308-1316.
- Galda, L., Liang, L. A., & Cullinan, B. E. (2016). *Literature and the child*. Boston, USA: Cengage Learning.
- Hamwey, M. K., & Whiteman, S. D. (2021). Jealousy links comparisons with siblings to adjustment among emerging adults. *Family Relations*, 70(2), 483-497.
- Hart, S. L., & Legerstee, M. (Eds.). (2013). *Handbook of jealousy. Theory, research, and multidisciplinary approaches*. John Wiley & Sons.
- Hill, R., & Davis, P. (2000). 'Platonic jealousy': A conceptualization and review of the literature on non-romantic pathological jealousy. *British Journal of Medical Psychology*, 73(4), 505-517.
- Işıtan, S. (2016). Özel amaçla yazılmış çocuk kitapları. *Turkish Studies (Elektronik)*, 11(4), 471-474.
- Kakırman Yıldız, A. (2017). Okul öncesi dönem çocuğunun eğitim ve gelişiminde kitabın rolü ve bu süreçte anaokulu kütüphanelerinin gerekliliği. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(3), 792-802.
- Karp, H. (2006). *Mahallenin en mutlu yumurcağı*. İstanbul: Yakamoz.
- Karışahin, N. (2019). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuklarda görülen problem davranışlar ile annelerinin eleştirel düşünme becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi.
- Kaya, Ç. (2019). *20. Yüzyıl başından günümüze resimli çocuk kitaplarında görsel dil* (Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Külük, C. (2013). Resimli çocuk kitaplarının nitelik sorunsalı ve çocuğun sanat eğitimi sürecindeki yeri: "Delioğlu'nun resimlediği yapıtlar üzerine bir inceleme." *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 393-417.
- Kılıç, S. (2015). Kappa testi. *Journal of Mood Disorders*, 5(3), 142-144.

- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Journal of Social Sciences Institute*, 15, 170-189.
- Körükçü, Ö. (2012). Okul öncesi eğitime yönelik resimli çocuk kitaplarının bulunması gereken temel özellikler bakımından incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 243-254.
- Loeser, M. K., Whiteman, S. D., & McHale, S. M. (2016). Siblings' perceptions of differential treatment, fairness, and jealousy and adolescent adjustment: A moderated indirect effects model. *Journal of Child and Family Studies*, 25, 2405-2414.
- Masciuch, S., & Kienapple, K. (1993). The emergence of jealousy in children 4 months to 7 years of age. *Journal of Social and Personal Relationships*, 10(3).
- McHugh, M. L. (2012). Interrater reliability: The kappa statistic. *Biochemia Medica*, 22(3), 276-282.
- Morgan, D. L. (1996). *Focus groups as qualitative research*. New York: Sage Publications.
- Noller, P. (2005). Sibling relationships in adolescence: Learning and growing together. *Personal Relationships*, 12.
- O'Sullivan, E. (2010). *Historical dictionary of children's literature*. UK: Scarecrow Press Inc.
- Öner, U. (2007). Bibliyoterapi. *Çankaya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7, 133-150.
- Pardeck, J. A. (2014). *Using books in clinical social work practice: A guide to bibliotherapy*. Routledge.
- Palacios, N., Kibler, A. K., Yoder, M., Baird, A. S., & Bergey, R. (2016). Older sibling support of younger siblings socio-emotional development: A multiple-case study of second-generation Mexican and Honduran children's initiative and construction. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 38(3).
- Perlman, M., & Ross, H. S. (2005). If-then contingencies in children's sibling conflicts. *Merrill-Palmer Quarterly*, 51(1), 42-66.
- Qian, G., Li, R., Qu, F., An, Y., & Guo, X. (2024). The relationship between parental role expectations and sibling jealousy: The mediating effect of first-born children's role cognition. *Current Psychology*, 43(3), 2136-2143.
- Ranran, L. I., Fang, Z. H. A. N., & Guoying, Q. I. A. N. (2023). Analysis of the influencing factors and intervention methods of sibling jealousy in children. *中国学校卫生*, 44(3), 471-475.

- Recchia, H. E., & Howe, N. (2009). Associations between social understanding, sibling relationship quality, and siblings' conflict strategies and outcomes. *Child Development, 80*(5), 1564-1578.
- Sak, R., Sak, İ. T. Ş., Şendil, Ç. Ö., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi, 4*(1), 227-256.
- Samurçay, N. (1982). Çocuklarda kardeş ilişkileri. *Eğitim ve Bilim, 6*(36).
- Sanders, R. (2004). *Sibling relationships: Theory and issues for practice*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Saracho, O. N. (2017). Parents' shared storybook reading-learning to read. *Early Child Development and Care, 187*(3-4), 554-567.
- Sevinç, G. (2019). Healing mental health through reading: Bibliotherapy. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 11*(4), 483-495.
- Sharpsteen, D. J., & Kirkpatrick, L. A. (1997). Romantic jealousy and adult romantic attachment. *Journal of Personality and Social Psychology, 72*, 627-640.
- Sönmez, V., & Alacapınar, F. G. (2019). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri* (7. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şipal, R. F., Yeğengil, C., & Toka, N. (2012). Okul öncesi dönemde aralarında yaş farkı olan ve ikiz kardeşler arasındaki kıskançlığın karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama, 5*.
- Taşçı, E. (2019). *0-36 ay çocuklara yönelik resimli çocuk kitaplarının bir analizi* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. <https://doi.org/10.22201/fq.18708404e.2004.3.66178>
- Ural, S. (2019). Okul öncesi çocuk kitaplarının tanımı. Gönen, M. (Yay. haz.). *Erken çocukluk döneminde çocuk edebiyatı içinde* (5. Baskı, ss. 33-55). Ankara: Eğiten Kitap.
- Volling, B. L. (2012). Family transitions following the birth of a sibling: An empirical review of changes in the firstborn's adjustment. *Psychological Bulletin, 138*(3), 497-528.
- Volling, B. L., Yu, T., Gonzalez, R., Kennedy, D. E., Rosenberg, L., & Oh, W. (2014). Children's responses to mother-infant and father-infant interaction with a baby sibling: Jealousy or joy? *Journal of Family Psychology, 28*(5), 634.
- Weiner, I. B., & Craighead, W. E. (2010). *The Corsini encyclopedia of psychology* (4. Baskı). John Wiley & Sons.
- Yavuzer, H. (1998). *Bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimiyle çocuğunun ilk 6 yılı*.

İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2008). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2009). *Ana-baba ve çocuk* (28. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, O. (2016). Çocuk kitaplarında bulunması gereken özellikleri. Şimşek, T. (Yay. haz.). *Okul öncesinde çocuk edebiyatı ve medya içinde* (1. Baskı, ss. 61-108). Ankara: Grafiker Yayınları.

Yu, T. Y., Wu, T. J., Jou, S. T., Lee, C. Y., Sheih, C. S. M., & Chen, C. W. (2024). Examining the emotional healing process through bibliotherapy in adolescents with cancer: A qualitative descriptive study. *European Journal of Oncology Nursing*, 71, 102653.

Yürümez, E. (2018). *Oyun dönemi ruh sağlığı ve hastalıkları*. İstanbul: Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği Yayınları.